

Дольська О.О.,
НТУ «ХП»,
кафедра філософії

Криза проекту моралі модерну

Подвійні, потрійні стандарти, переписування історії призвело до кризи у царині моралі. Особливого загострення ця тема набула на початку XXI століття. Ми бачимо, що все раціональне є частковим і поставленим під запитання різноманітними подіями, факторами, самою історією. Ми бачимо, що сьогодні мир як стан стає тільки одним із вимірів реальності. Одне з головних питань, яке ставить перед собою людина у цей час – як діяти? Це питання перетинається з етичною складовою та антропологічною. Більш того, аналіз моралі епохи модерну показує, як антропологічна складова актуалізується і в той же час дає можливість усвідомити саме новий погляд на людину як діючу істоту.

За думкою Е. МакІнтайра, сучасна етика й мораль втратили свій цілісний життєвий смисл. Отже мораль модерну не просто трансформувалась, змінилося уявлення про неї. Британський філософ вважав, що значення і смисли моралі було виокремлено з концептуальної системи, з якої поставало її значення. Перед нами залишилася тільки подоба моралі. При чому розтанули і теоретичне, і практичне її значення. Створилася катастрофа, яка призвела мову і практику моралі до повного хаосу. Е. МакІнтайр вважає, що моральні судження модерну є лінгвістичними пережитками практик класичного теїзму, пережитками, що втратили контекст, забезпечуваний цими практиками. Дійсно, якщо спиратися на Канта, то моральність включала в себе щось подібне до теологічної системи, яка складалася з Бога, свободи та щастя. Якщо вивести моральність за ці рамки, то можна корінним чином змінити її характер. Аналізуючи філософію моралі, яку розгортали Юм, Дідро, Кондорсе, Кант, Кьєркегор, можна побачити, що усі вони вказують на її ключову позицію – вона пов'язана із природою людини. Отже, стало зрозумілим, що звернення до індивіду, індивідуальності мало неабиякий позитивний момент в історії моралі модерну.

Про природу людини в контексті етичної проблематики писав Аристотель. У «Нікомаховій етиці» він вказував на дві етичні протилежності, що притаманні людській природі: «людина як вона є» і «людина-з-якою-вона-змогла-б-бути-якби-усвідомила-свою-сутнісну-природу». Етику він розумів як науку про перехід від одного стану до іншого. Але в XX столітті філософії МакІнтайра, Левінаса, Рікера почали розвивати ідею індивіда та самості в контексті змін, що торкнулись, перш за все, моралі. Філософія турботи про самого себе Фуко підсилювала ці ідеї. Дійсно, нові зрушення, що мали місце в суспільстві, не могли не привести до соціальних, політичних і врешті-решт до етичних наслідків цих змін. Системи моралі та логіки змішалися. Активними стають роздуми навколо самості, індивідуальності. При чому, за Рікером, аналіз самості є неповним, якщо не протиставити самості самого себе, але іншого. Саме з цього зростає діалектика і герменевтика самого: діалектика самості й тотожності, діалектика самостійності.

Роздуми про індивідуальне актуалізують його нове розуміння. Сьогодні в нашому середовищі присутнє досить цікаве розуміння індивідуального. Воно

має два типи його розуміння – імперське та колективне. Іноді індивідуальне виступає як поранене колективним, де індивідуальне знаходиться у зародковому стані. Індивідуальне та колективне настільки понівечені та деструктивні, що їх розуміння на сході та заході Європи досить різняться. Найчастіше індивідуальне носить характер колективного посттоталітарного виробництва, яке «піджимає» під себе все, що репрезентує індивідуальне. Тому й знайти позитивні елементи в такому індивідуальному складно. Коли ми читаємо Баумана з його роздумами про індивідуалізоване суспільство, то ми скрізь текст відчуваємо ідею необхідності вносити в це суспільство більше духу колективізму. Але в нашому суспільстві все частіше звучить тема більшого впливу духу індивідуалізму, поваги до себе, до себе іншого і, як слідство, поваги до ближнього.

Ми зіткнулися з тим, що людину необхідно навчати бачити себе як іншого для себе самого, що перехрещується з новим розумінням індивідуального. Научена людина може залишити для себе запитання: як я можу діяти, якщо я розумію цю діалектику. Бажання та емоції слід виховувати, впорядковувати, культивуючи наші дії саме з опорою на нове розуміння індивідуального.

Література:

1. Е. МакІнтайр За чеснотою / Е. МакІнтайр // Дух і Літера. – №7-8, Київ, 2001. – С. 92-111.
2. П. Рікер. Сам як інший / П. Рікер / Пер. с фр. – Київ : Дух і Літера, 2000. – 458 с.